

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НОВІТНЬОЇ АРХІТЕКТОНІКИ СВІТОВОЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ

ПРОХОРОВА Марина Едуардівна,

кандидат економічних наук, доцент,

Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету

Критично проаналізовано недоліки сучасної валютної системи, висвітлені можливі підходи до формування новітньої архітектури світової валютної системи, а також перспективи утворення нових валютних союзів.

Ключові слова: світова валютна система, валютні союзи, реформування системи, архітектура.

Серед науковців, праці яких стали теоретичною та методологічною основою даного дослідження необхідно зазначити роботи таких вчених: Антонов В. А., Афанасьєв А. О., Бєляєв О. О., Бєбєло А. С., Бовтрук Ю., Боринєць С. Я., Буторина О. В., Василькевич К., Дітчук І. Л., Єгишянц С., Лапчук Б. Ю., Лівєнцев Н. Н., Анікін А. В., Буглай В. Б., Масленніков А. А., Маслов О., Морозов С. Л., Шемет Т. С., Шенаєв В., Шишков Ю., Чухно А. А., Єщенко П. С., Климко Г. Н., Рязанова Н. С., Мовсєсян А. Г., Огнівцев С. Б., Дворніков М. Є., Борисов С., Лазєбник Л. Л., Лисєнков Ю. М., Бубула А., Слоан Дж., Махбубані К., Леттер Т.

Проте, слід зазначити, що у вітчизняній науковій літературі практично не існує комплексних досліджень щодо формування новітньої архітектури світової валютної системи.

Враховуючи цей факт, *головним завданням дослідження*, яке буде здійснене у даній статті, є дослідження недоліків валютної системи та можливі підходи до формування новітньої архітектури валютної системи та перспективи утворення валютних союзів.

Формування новітньої архітектури світової валютної системи є актуальним питанням сьогодення, адже наявні на даному етапі розвитку міжнародних валютних відносин негативні тенденції, котрі проявляються через виникнення валютно-фінансових криз, підкреслюють необхідність реформування принципів існуючої валютної системи. Нестійкість курсів валют, що є характерною для сучасної валютної системи, негативно впливає на розвиток міжнародної торгівлі, всієї системи міжнародних розрахунків, що сприяє виникненню необхідності пошуку шляхів підвищення їх стабільності.

Утворення нової світової валютної системи проходить три основні етапи: формування передумов, визначення принципів нової системи; формування структурної єдності, завершення побудови, поступова активізація принципів нової системи; утворення повноцінно функціонуючої нової світової валютної системи на базі цілісності і органічного узгодження її елементів. Таким чином, формування архітектури світової валютної системи відбувається на другому етапі. Адже, архітектура — це гармонійне сполучення частин в єдине ціле. Однак, на сучасному етапі розвитку йде мова саме про передумови утворення нової системи.

Висуваються різноманітні підходи щодо внесення змін у сфері функціонування міжнародних валютних відносин, але наразі не існує єдиного погодженого шляху формування новітньої архітектури світової валютної системи. Сучасні підходи значно відрізняються. Проблема полягає в тому, що учасникам міжнародних відносин важко дійти згоди, а запровадження змін глобального характеру потребують погодженої більшості та значних коштів.

Останнім часом все більше стали проявлятися протиріччя існуючої системи. Найбільш гостро постає питання недоліків системи плаваючих валютних курсів, а отже обговорюється можливість повернення до системи фіксованих курсів, адже існуюча система спровокувала ряд валютно-фінансових криз, винятком не є і глобальна валютно-фінансова криза 2008 року. Валютний курс має потужний вплив на міжнародні економічні відносини; впливає на конкурентоспроможність компаній, на співвідношення експортно-імпорتنих цін. Зміна курсу валют безпосередньо впливає на перерозподіл між окремими державами окремої частки їх сукупного суспільного продукту, яка реалізується на їх зовнішніх ринках

Змін вимагає і нова розстановка сил у світі та поглиблення процесу регіоналізації. Виникнення як регіональних економічних об'єднань в цілому, так і регіональних валютних угруповань зокрема, викликано тим, що в процесі глобалізації держава поступово втрачає можливість самостійно справлятися з економічними, екологічними, науково-технічними та іншими проблемами. І тому держава намагається об'єднати свої зусилля із зусиллями інших, як правило сусідніх держав. Підґрунтям процесу валютної регіоналізації є валютна інтеграція. Процес інтеграції лежить в основі формування валютної

архітектоніки. Валютна інтеграція як риса розвитку світового господарства являє собою процес координації валютної політики, формування наднаціонального механізму валютного регулювання, створення міждержавних валютно-кредитних та фінансових організацій. Однак, входження до валютного союзу може мати і значні недоліки. Тому перед країнами ставиться вибір між самостійним шляхом розвитку або проведення спільної стратегії з іншими країнами.

Крім того, критики зазнає діяльність такої важливої ланки світової валютної системи як міжнародні валютно-фінансові інституції. Вже неодноразово зазначалося про необхідність внесення змін до функціонування Міжнародного валютного фонду та Світового банку, а також механізмів регулювання світової валютної системи, котрі на даному етапі розвитку не достатньо ефективно виконують свої функції.

Варто зазначити, що в роботі розглядаються лише найголовніші аспекти функціонування та структурні елементи світової валютної системи, котрі визначають основні напрямки реформування існуючої системи.

Питання необхідності внесення змін до існуючої світової валютної системи та підходи до її реформування висвітлили, зокрема, у своїх роботах Масленіков А. А. «Мировая валютная система и проблемы конвертируемости рубля», Лівенцев Н. Н. «Міжнародні економічні відносини», Мовсесян А. Г. «Международные валютно-кредитные отношения». Про перспективу створення нових валютних блоків у найближчі 20-30 років та роль міжнародних валют подається матеріал у роботі Буторіної О. В. «Международные валюты: интеграция и конкуренция». Необхідності створення нової резервної валюти присвячена стаття Дж. Сороса «Прийшов час створити нові світові гроші». Про формування п'ятої світової валютної системи пише у статті «Современные международные валютные отношения и перспективы внедрения в России чековой системы» Морозов С. Л. Можливі сценарії розвитку світової валютно-фінансової системи на 2020 рік наведені у публікації Світового економічного форуму за 2009 рік, що має назву «The Future of the Global Financial System. A Near-Term Outlook and Long-Term Scenarios». Запропоновано чотири можливі моделі розвитку світової валютно-фінансової системи: фінансовий регіоналізм, реструктуризований західний центризм, фрагментований протекціонізм та реформована багатополісність.

Сучасна валютна система заснована на багатовалютному стандарті і плаваючих валютних курсах. Завдяки цьому Ямайська система має ряд переваг, але є і недоліки.

У табл. 1. наведено переваги та недоліки функціонуючої валютної системи, що породжують її протиріччя.

Таблиця 1.

Переваги та недоліки сучасної валютної системи*

Переваги	Недоліки
Гнучкість багатовалютної системи з плаваючими курсами добре відповідає вимогам сучасної світової економічної системи. Таким чином, узгодження курсів бере на себе ринок.	Валютна система стала гнучкою, але дуже нестійкою. Багато держав так і не змогли виробити валютну політику, котра б забезпечила їм стійкий економічний розвиток.
На базі цієї системи виріс сучасний глобальний валютний ринок, що є адекватним по відношенню до процесів економічної та фінансової глобалізації.	Виявилось, що МВФ не має достатньо фінансових ресурсів і адекватної концепції для успішного глобального регулювання світової валютної системи.
Країни отримали можливість проводити гнучку валютну політику і використовувати валютний курс як один із найважливіших інструментів економічної політики.	Наприкінці 90-х років стало зрозумілим, що існуюча валютна система продукує численні валютні, фінансові і економічні кризи, котрі щоразу загрожують перерости у світові.

Джерело: Мовсесян А.Г., Огнивцев С.Б. Международные валютно-кредитные отношения: Учебник. — М.: ИНФРА-М, 2005. — 43 с.

Закономірності розвитку валютної системи визначаються відтворюючим критерієм, відображають основні етапи розвитку національного та світового господарства. Даний критерій виявляється в періодичному невідповідності принципів світової валютної системи змінам у структурі світового господарства, а також в розстановці сил між його основними центрами. У зв'язку з цим періодично виникає криза світової валютної системи. Це вибух валютних протиріч, різке порушення її функціонування, проявляється у невідповідності структурних принципів організації світового валютного механізму до зміни умов виробництва, світової торгівлі, до співвідношення сил у світі. Дане поняття виникло з кризою першої світової валютної системи — золотого монометалізму.

Періодичні кризи світової валютної системи займають відносно тривалий історичний період часу: криза золотомонетного стандарту тривав близько 10 років (1913-1922 рр.), Генуезької валютної системи — 8 років (1929-1936 рр.), Бреттон-Вудської — 10 років (1967-1976 рр.).

Політичні суперечності Ямайської валютної системи зумовили серію світових фінансових криз,

що відбулися після 1976 року. При кризі світової валютної системи порушується дія її структурних принципів і різко загострюються валютні протиріччя. В основі періодичності кризи світової валютної системи лежить пристосування її структурних принципів до змінених умов і співвідношенню сил у світі.

Гострі спалахи і драматичні події, пов'язані з валютною кризою, не можуть довго продовжуватися без загрози відтворенню. Тому використовуються різноманітні засоби для згладжування гострих форм валютної кризи і проведення реформи світової валютної системи. Криза світової валютної системи веде до руйнування старої системи і до її заміни новою, що забезпечує відносну валютну стабілізацію [18].

Наприкінці ХХ — початку ХХІ ст. у світі пройшла хвиля фінансових криз, що загрожували перерости у глобальну фінансову кризу. При цьому майже всі країни, що постраждали від криз дотримувалися всіх рекомендацій та вимог МВФ. В 2001 році кризові явища поширилися на провідні розвинуті країни і перш за все на США, котрі в листопаді 2001 року офіційно оголосили, що країна увійшла в рецесію [7, с. 299]. Наприкінці 2007 року кризові явища у валютно-фінансовій сфері вибухнули з новою силою. Глобальна фінансова криза 2008 року — глибока фінансова криза. Криза ясно проявилась у вересні 2008 року під час банкрутства, злиття або консервації декількох великих американських фінансових фірм.

Розпочавшись з банкрутства великих фінансових установ в США, вона швидко розрослась у глобальну кризу, що призвела до банкрутства декількох європейських банків та падіння різних біржових індексів та значного падіння вартості акцій та товарів по всьому світу. Криза призвела до проблем ліквідності та дерегулювання фінансових установ в США та Європі, що далі посилювало кризу ліквідності. Криза все ще продовжується та продовжує змінюватись, перетворюючись в кінці жовтня 2008 року у валютну кризу, викликану бажанням інвесторів перевести свої капітали в сильніші валюти, такі як єна, долар та швейцарський франк, спонукаючи багато національних економік шукати допомогу в Міжнародного валютного фонду.

Причиною цих невдач багато хто вважає невірний підхід МВФ та інших міжнародних організацій до вирішення кризових явищ, котрі намагаються вирішувати глобальні проблеми локальними методами. Тому МВФ і пов'язані з ним міжнародні організації прикладають значних зусиль для модернізації методів регулювання та побудови нової архітектури валютно-фінансової системи світу [7, с. 230].

Крім того, прив'язка міжнародної валютної системи до однієї національної валюти, положення якої може змінюватись в залежності від стану платіжного балансу даної країни та інших факторів, також призводить до хиткості сучасної валютної системи.

Нестійкість курсів валют, характерна для сучасної валютної системи, негативно відзначається на розвитку міжнародної торгівлі, на всій системі міжнародних розрахунків, що породжує намагання до пошуку шляхів для підвищення їх стабільності [5, с. 33-34].

Однією з рис сучасної валютної системи є нестабільність міжнародних розрахунків у зв'язку з постійними коливаннями валютних курсів окремих країн, що змушує учасників міжнародних валютних відносин страхувати валютні ризики і витратити на це значні кошти. Країни також змушені витратити кошти на підтримку курсів своїх валют шляхом валютних інтервенцій [5, с. 33].

Нестабільність валютних курсів залишається серйозною проблемою всієї системи міжнародних економічних відносин. Спроба її вирішення шляхом координації валютної політики провідних промислово розвинутих країн, і перш за все країнами великої сімки, дає лише певні поточні результати. Така ситуація викликає питання про подальше реформування сучасної міжнародної валютної системи.

Відмова від твердих валютних паритетів і заміна їх системою плаваючих курсів означали, що перемогли ринкові методи регулювання. Експерти, котрі брали участь у валютній реформі щодо відміни обов'язкового використання фіксованих курсів розуміли, що при відсутності єдності в економічній політиці амплітуда коливання курсів валют прийме масштаби, котрі можуть мати важкі наслідки для світової торгівлі, тому вони закликали країн-членів МВФ до погодження внутрішньої та зовнішньої економічної політики.

Підвищення ролі ринкових форм регулювання підсилювало нестабільність і нестійкість в міжнародних розрахунках. Демонетизація золота, продаж частини золота із запасів МВФ переслідували ціль зменшити ціни на золото. Проте цього відразу не відбулося. Світова ціна на золото в січні 1980 року сягнула 850 дол. за унцію [5, с. 33]. В даному випадку вона була обумовлена саме тезавраційним попитом, тобто бажанням захистити заощадження при невпевненості в економіках розвинених країн, зокрема — економіці США, і невпевненості у валюті, зокрема, — в доларі. В подальшому під впливом кризи 1980-1982 рр. економіці необхідні були «живі гроші» і спекулянти почали продавати золото, в результаті чого ціна зменшилась [11]. Однак рівень ціни на золото в травні 2006 року перетнув позначку 700 дол. за унцію і, як видно з рис. 1., ціна золота продовжує зростати.

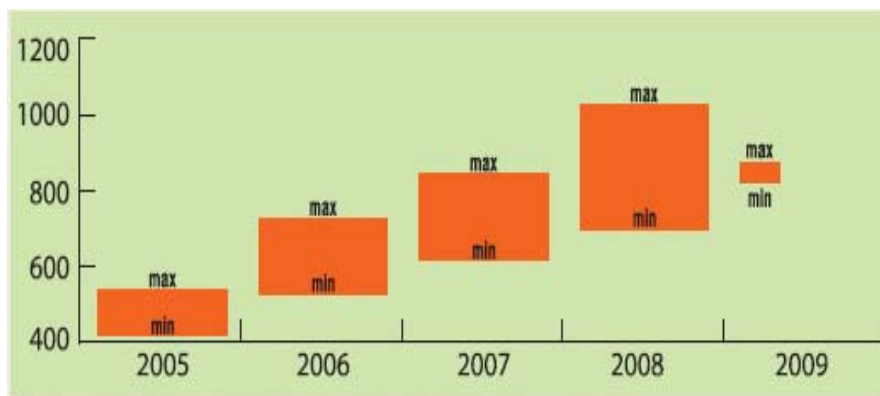

Рис. 1. Коливання золота, дол. США за трійську унцію

1. Інтервал зміни котирування денного фіксіну на Лондонській біржі металів.
2. За 2009 рік в інтервалі 1-22 січня.
3. Золото как альтернатива. — Доступний з: <<http://crisis-blog.ru/save/zoloto-kak-alternativa.html>>.

Багато країн продовжують зберігати золото як валютний резерв. На кінець 1985 року в резервах валютних органів семи основних промислово розвинутих країн знаходилось 569,8 млн. унцій золота, а в березні 2005 р. — 550,5 млн. унцій. Загальні запаси всіх країн світу на березень 2005 року склали 894,1 млн. унцій [5, с. 33-34].

Долар США знаходиться в об'єктивному протиріччі: з одного боку — це національна валюта США, але з іншого боку — це світова резервна валюта, що виконує функцію світових грошей. І кожен раз, коли політичні інтереси США приходять в протиріччя з інтересами інших країн виникає конфлікт, що призводить до нестабільності світових валютних відносин [8].

Особливу роль у підсиленні валютної хиткості відіграють ТНК, котрі користуючись змінами валютних курсів, ставок відсотку, перекидають величезні суми вільних коштів з однієї країни в іншу. Такі «гарячі потоки капіталу» впливають на валютні курси. Діяльність ТНК на валютних ринках стала причиною посилення нестабільності останніх. В умовах відсутності відповідного міжнародного регулювання валютно-фінансової сфери доходи ТНК від валютних операцій досягають дуже великих розмірів.

Вважалось, що плаваючі курси зможуть допомогти побороти інфляцію, однак вона зберігається. В деякій мірі система плаваючих курсів навіть сприяє інфляції, підтягуючи країни з низькою інфляцією до більш високого її рівня. Не виправдалися надії і на вирівнювання платіжних балансів. Велика різниця у відсоткових ставках призводить до значного переливання короткострокових капіталів між країнами.

Нестійкість курсів валют, що є характерною для сучасної валютної системи, негативно впливає на розвиток міжнародної торгівлі, всієї системи міжнародних розрахунків, що сприяє виникненню необхідності пошуку шляхів підвищення їх стабільності [5, с. 33-34].

Ідея лібералізації у світовій економіці була викладена ще у 1989 році у комплексі джентльменських домовленостей, що має назву «Вашингтонський консенсус». Ці домовленості були вироблені спільно світовими фінансовими організаціями і ФРС США для того, щоб поступово відмінити міри, прийняті державами по регулюванню діяльності фінансових ринків і з часом досягти повної лібералізації діяльності цих ринків. Угода передбачала відкритість ринку, стандартизацію і свободу економічної діяльності в окремих країнах, наголошуючи на зменшенні впливу держави в економічному секторі [6]. Основні принципи і ідеї угоди відразу ж були покладені в основу умов надання кредитів міжнародними фінансовими організаціями і перш за все МВФ [3].

Та на думку широкого кола експертів теперішня світова криза де-факто ліквідувала «Вашингтонський консенсус». Все частіше мова йде про використання принципів «Пекінського консенсусу» — доповіді, що була опублікована в травні 2004 року Лондонським центром міжнародної політики, де мова йшла про ефективність китайського досвіду. Його мета — економічне зростання зі збереженням незалежності. Головні ідеї — захист державних кордонів і інтересів, прагнення до інновацій та експериментів, накопичення інструментів асиметричної сили (у вигляді потужних економічних резервів). Китайська модель, на думку багатьох експертів, є універсальною відповіддю на проблеми сучасності. Адже, Китай, котрий зміг досягти високих темпів економічного зростання, уникнув політичної нестабільності і зберіг контроль над своєю фінансовою системою. І все це — за участі і під контролем держави [6].

Отже, можна зробити висновок про необхідність внесення змін до регулювання сфери міжнарод-

них валютних відносин та перегляду основних засад функціонування світової валютної системи, що є підґрунтям формування нової архітектури валютної системи.

Паризька валютна система була сформована ще у 1867 році, з того часу її замінили три валютні системи. Причиною змін у функціонуванні світових валютних відносин є виникнення нових тенденцій у світовій економіці, внаслідок чого принципи діяльності попередньої системи стають недовірними і механізми регулювання не в змозі виконувати свої функції ефективно. В результаті, все частіше виникають валютно-фінансові кризи, отже з'являється необхідність у створенні нових принципів функціонування світової валютної системи. На сучасному етапі все частіше йде мова про недоліки існуючої системи та невідповідність механізмів регулювання теперішній ситуації у світі. Таким чином, питання формування нової валютної системи стає актуальним.

Одним із основних питань формування світової валютно-фінансової системи було і залишається визначення валютного режиму, питання контролю валютного курсу. Адже валютний курс є одним з конструктивних елементів будь-якої валютної системи.

Валютний курс має потужний вплив на міжнародні економічні відносини; впливає на конкурентоспроможність компаній, на співвідношення експортно-імпортних цін. Зміна курсу валют безпосередньо впливає на перерозподіл між окремими державами окремої частки їх сукупного суспільного продукту, яка реалізується на їх зовнішніх ринках [1, с. 190-191].

Режим фіксованих валютних курсів був уведений після Другої світової війни згідно з Бреттон-Вудськими угодами. Після краху в 1970-х роках Бреттон-Вудської системи більшість країн перейшла від режиму фіксованих валютних курсів до плаваючих [10].

У табл. 2. розглядається еволюція режимів валютного курсу за період від 1991 до 2001 рр. Таким чином, бачимо, що за даний період часу кількість країн з плаваючим валютним курсом має тенденцію до зростання, адже засади Ямайської валютної системи побудовані на пріоритеті ринкових методів регулювання валютних курсів. На даний момент нараховується близько 126 країн, що підтримують режим плаваючих валютних курсів. Незалежне плавання використовують деякі розвинуті країни та країни, що розвиваються. Серед них США, Велика Британія, Швейцарія, Індія, Гана тощо. В ЄС діє режим спільного плавання [1, с. 195-196].

Таблиця 2

Еволюція режимів валютного курсу в період з 1991 по 2004 рр., % від членів МВФ*

Режим валютного курсу	1991 рік	1996 рік	2001 рік	2004 рік
Формальний режим валютного курсу				
Фіксований курс	61.3	45.3	-	-
Плаваючий курс	38.7	54.7	-	-
Фактичний режим валютного курсу				
Фіксований курс	76.2	66.5	55.9	<50
Плаваючий курс	23.6	33.5	44.1	>50

*Джерело: Bubula A. and Otker-Robe I. The Evolution of Exchange Rate Regimes Since 1990: Evidence From De Facto Policies// IMF Working Paper, № 155, 2002.

Сутність застосування плаваючого валютного курсу полягає в довірі до ринкових механізмів, адже курс визначається ринком через попит та пропозицію. Плаваючий валютний курс часто називають таким, що контролюється сам, оскільки будь-які відмінності у попиті та пропозиції будуть автоматично виправлені. Для прикладу розглянемо спрощену модель: якщо попит на валюту буде низький, то її вартість зменшиться. У зв'язку з цим вартість імпортних товарів зростає, тим самим стимулюється попит на місцеві товари та послуги. Це в свою чергу призводить до збільшення робочих місць і в цілому покращується економічна ситуація в країні. Це в свою чергу збільшує попит на валюту даної країни і її курс збільшується. Та цей механізм на практиці не завжди дієвий, оскільки на ринку присутня велика кількість різноманітних факторів, що впливають на ситуацію [14].

У сфері удосконалення валютного регулювання набуває розповсюдження ідея повернення до оновленої Бреттон-Вудської системи з прив'язкою до золотого стандарту, зважаючи на нестабільність діючої мультивалютної системи конкурентних валют.

У Вашингтоні 14-15 листопада 2008 року відбувся антикризовий самміт глав держав «групи 20-ти», на які приходиться 85% світового ВВП. Очікувалося, що на самміті буде обговорюватися питання реформування світової валютно-фінансової системи, котре передбачає повернення до основних засад Бреттон-Вудсу. Та нового Бреттон-Вудсу поки що не склалося — було вирішено, що з кризою будуть боротися переважно існуючими інструментами на національному рівні але координуючи свої дії одне з одним. Президент Росії зазначив, що все-таки перший крок до створення такої системи був зроблений [19].

Певні кроки щодо зменшення впливу курсів на цінові коливання були випробувані на практиці у

період краху золотодевізного стандарту. Вони знайшли своє вираження у створенні валютних блоків, а згодом і валютних зон.

Валютні блоки виникли під час світової економічної кризи 1929-1933 рр. і, як правило, не оформлювалися певними угодами, а формувалися на відносинах політичної, економічної та фінансової залежності слабких країн від могутніх капіталістичних держав. Так сформувалися стерлінговий, доларовий і «золотий» блоки [4].

Валютний блок — це угруповання країн на основі валютно-економічного домінування держав, що очолюють цей блок, через прикріплення до їх валюти валют країн - учасниць блоку.

Створення валютних блоків пов'язано з дією різних факторів, головні серед яких:

- торговельні фактори (країна, що очолює блок виступає торговельним партнером інших країн, які його утворюють. Ця країна закуповує значну частину товарів і послуг, що експортуються іншими країнами, які входять до блоку, і являє собою значний і, як правило, стабільний зовнішній ринок);

- фінансові фактори (більшість країн - членів блоку мають довгострокову заборгованість або перед країною, яка очолює блок, або взаємну заборгованість членів блоку, чи зовнішню — перед третіми країнами. Така заборгованість виплачується у валюті країни-гегемона);

- економічні фактори (країни, що очолюють той чи інший блок, найбільш індустріально розвинуті та відносно найменш постраждали за роки всесвітньої кризи і Великої депресії);

- політичні фактори (вони склалися історично і традиційно міцно зв'язували членів валютного блоку) [12].

Таким чином, групи держав, котрі були залежні між собою, вбачали, що входження у валютний блок допоможе їм легше пережити кризу. Адже економічно слабкі країни, прив'язавши свою валюту до валюти країни-гегемона, могли сподіватися на більш стабільну економічну ситуацію у країні.

Стерлінговий валютний блок виник після відміни золотого стандарту у Великій Британії в 1931 р., до складу якого увійшли країни Британської імперії (окрім Канади, Ньюфаундленда, Гонконгу), а також деякі держави, що були тісно економічно прив'язані до Великої Британії (Єгипет, Ірак, Португалія, пізніше — Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Японія, потім Греція й Іран) [9].

Всього до блоку входили 22 країни. Курс національних валют країн-учасниць ставився в залежність від фунта стерлінгів, а по відношенню до долара та валют країн, що не входили до блоку, встановлювався у відповідності з курсом фунта до долара та цих валют. Стерлінговий блок у цей період мав найбільший вплив [13]. Блок проіснував до 1939 року, коли на базі блоку була створена стерлінгова валютна зона.

Доларовий блок було створено у 1933 р. після відміни золотого стандарту в США, до якого ввійшли США, Канада та країни Латинської Америки. У доларовому блоці не здійснювався валютний контроль з боку США. Члени доларового блоку лише підтримували певні співвідношення між долларом США і валютами своїх країн та зберігали переважну частину своїх валютних резервів у банках США, через які здійснювали розрахунки як між самими країнами-членами блоку, так і з третіми державами [1, с. 45]. Валютний блок проіснував до початку Другої світової війни, коли на його базі була створена доларова валютна зона.

Золотий блок започатковано у червні 1933 р. групою країн, що дотримувалися золотого стандарту (Франція, Бельгія, Нідерланди, Швейцарія, потім — Італія і Польща). Однак він проіснував недовго, оскільки країни, що входили до цього блоку, змушені були під час депресії, що настала після кризи 1929 – 1933 рр., відмовитися від золотого стандарту [9]. Безпосередній вплив на тривалість функціонування цього блоку справив той факт, що країни-учасниці золотого блоку не могли успішно конкурувати з Великою Британією та США, які очолювали інші блоки і де, як в переважній більшості країн золотомонетний стандарт було скасовано. Економічні інтереси країн були майже несумісні. Зрештою всі країни золотого блоку змушені були скасувати вільний обмін банкнот на золото. Блок було скасовано лише у 1936 р.

Отже, валютні блоки були створені на основі прив'язки слабших валют до більш сильних, що мало стабілізувати валютно-фінансові відносини під час економічної кризи. На базі валютних блоків утворилися валютні зони, котрі порівняно з валютними блоками є більш високою формою регіональних валютних об'єднань і передбачають проведення узгодженої політики у сфері міжнародних валютних відносин [1, с. 45-46].

Можна зробити висновок, що підґрунтям створення валютних блоків була залежність країн від країни-гегемона. Адже, наприклад, падіння золотого стандарту в Англії розірвало зв'язок з золотом держав з золото-стерлінговим стандартом. Разом з тим політична і економічна залежність цих країн від Англії виключила для більшості з них можливість переорієнтації валют на якісь інші валюти, що ще зберігали в той час золоту основу [2, с. 28]. Між іншим, особливо важливу роль фунт стерлінгів і

лондонський грошовий ринок відігравали в грошово-кредитних системах і міжнародних розрахунках країн Британської імперії. Банківські установи в цих країнах створювалися або самими англійцями, або ж за участі англійського капіталу. Як правило значна частина резервів цих банків зберігалася в Англії [2, с. 31].

На сучасному етапі причини використання фіксованого валютного курсу пов'язані з бажанням підтримати економічну стабільність. Наразі головною причиною прив'язки курсу національної валюти до іноземної (чи до кошика іноземних валют) є утворення стійкого середовища для інвесторів, за якої вони завжди знають вартість своїх інвестицій і не хвилюються через щоденних коливань курсів валюти [16].

Механізм підтримання фіксованих валютних курсів забезпечується тим, що для підтримки курсу національної валюти центральний банк продає і купує її на ринку іноземної валюти. Щоб підтримати курс національної валюти, центральний банк повинен тримати високий рівень запасів іноземної валюти. Ця валюта викидається на ринок для закупівлі національної валюти, щоб запобігти падіння її курсу. Чи навпаки, скуповується щоб не дати зрости курсу національної валюти. Це гарантує підтримку фіксованого валютного курсу [15].

До долару США прив'язані зокрема валюти таких країн: Аргентини, Бразилії, Чилі, Колумбії, Португалії, Сирії, Гондурасу, Анголи, Ямайки тощо. До євро прив'язаний франк СФА та СФР [1, с. 194].

Порівнюючи застосування прив'язки валютного курсу в сучасній економіці та при формуванні валютних блоків ще за золотодевізного стандарту, можна зробити висновок, що фіксований валютний курс застосовується лише за участі економік найбільших промислово розвинених країн.

Отже, країни з фіксованим валютним курсом в більшості випадків знаходяться на початковій стадії розвитку ринків капіталу і мають слабкі інститути ринкового регулювання. Цим країнам фіксація курсу має допомогти у створенні стабільності на ринку. Для переходу до плаваючих валютних курсів необхідне формування більш міцної економічної системи з більш розвинутим ринком [16].

Залежність від економіки країни до якої фіксується національна валюта нерідко призводить до суперечностей, особливо коли економіка країни, що прив'язує свою валюту, підвищує рівень свого економічного розвитку і починає конкурувати з країною від валюти якої залежить її курс. Наприклад, США наполягали на лібералізації курсу юаня. На їх думку, курс юаня занижений і в результаті китайські товари отримують додаткову конкурентну перевагу. Негативне сальдо США в торгівлі з Китаєм склало \$162 млрд. в 2004, а в I кварталі 2005 збільшилося ще на 40 % по відношенню до аналогічного періоду попереднього року. Тому 21 липня 2005 Китай відмовився від прив'язки юаня до долара і підняв курс національної валюти на 2 %. Курс юаня тепер визначатиметься виходячи з його відношення до кошика з декількох валют. На думку китайських експертів, прив'язка до кошика валют зробить курс юаня чуйнішим до світової економічної кон'юнктури, але при цьому не створить загрози стійкості фінансової системи країни [17].

Розглянемо, основні переваги та недоліки застосування фіксованого та плаваючого валютного курсу, котрі наведені відповідно у табл. 3 і табл. 4.

Таблиця 3

Переваги та недоліки застосування фіксованого курсу¹

Переваги	Недоліки
Фіксований курс, якщо він стабільний, забезпечує компаніям надійну основу для планування та ціноутворення, що сприяє розвитку інвестицій і міжнародної торгівлі. Режим фіксованого валютного курсу, котрий установлює дисципліну в грошово-кредитній політиці, може бути бажаним в умовах, коли фінансові інструменти і ринки недостатньо розвинуті для проведення ринкової грошово-кредитної політики.	Не існує надійного способу, щоб визначити, чи є вибраний курс оптимальним і стабільним; ні уряд, ні центральний банк не можуть із впевненістю визначити, що краще ринків знають, де знаходиться рівновага. Підкорення грошово-кредитної політики іншій країні не завжди буває вигідним.

¹ Джерело: 1. Лэттер Т. Выбор режима валютного курса: Справочник о деятельности центральных банков. — Центр по изучению деятельности центральных банков. Банк Англии. — 10 с.

Переваги та недоліки застосування плаваючого курсу²

Переваги	Недоліки
Курс визначається переважно ринковими силами. Основний принцип визначається в тому, що ринки з успіхом та ефективно розподіляють ресурси.	Ринки нечасто працюють з ідеальною ефективністю.
Вплив зовнішньоторговельних коливань в меншій мірі відображається на стані національної економіки.	Майбутня траєкторія обмінного курсу буде невизначеною, що може створити труднощі для компаній у сфері планування та ціноутворення.

²Джерело: Лэттер Т. Выбор режима валютного курса: Справочник о деятельности центральных банков. — Центр по изучению деятельности центральных банков. Банк Англии. — 9 с.

Тобто, успішне використання плаваючих курсів можливе за умов політичної і економічної стабільності, незначного рівня інфляції та усталеної макроекономічної політики. А фіксовані валютні курси зазвичай використовуються за умов наявності в країні кризових явищ, за нестабільної економіки, коли використання подібного курсу забезпечує нижчі темпи інфляції [5, с. 194-195]. Але на практиці жодна валюта не є повністю плаваючою чи фіксованою. Валюти з фіксованим курсом при сильному тиску ринку змінюють курс. Та і за плаваючого режиму центральний банк може коригувати курс валюти у випадку, якщо необхідно гарантувати стабільність і запобігти інфляції [14].

Внаслідок поглиблення процесу регіоналізації в останні роки все частіше йде мова про формування нових валютних союзів і навіть створення нових інтегрованих валют.

В табл. 1.4 наведений перелік запланованих валютних союзів, котрі можуть утворитися в найближчий час.

Розглянемо докладніше кожне угруповання. **Східноафриканське співтовариство** — митний союз країн Східної Африки. Співтовариство було організоване в 1967 році, але в 1977 перестало існувати. З січня 2001 р. Східноафриканське співтовариство офіційно відновило свою діяльність [20].

Пропозиції щодо створення митного союзу зі спільною грошовою одиницею, представленою східноафриканським шилінгом, з'явилися у 2004 році. Обговорюється створення спільного ринку і політичного союзу — Східноафриканської Федерації, зі спільним президентом і парламентом. До складу Федерації, як і до складу валютного союзу, планують увійти 5 країн: Бурунді, Кенія, Руанда, Танзанія, Уганда (див. Додаток Г). Слід зауважити, що східноафриканський шилінг — не є валютою однієї із цих країн, тобто це буде валюта, котра вводиться замість національних грошових одиниць і виконує їх функції [25]. Нагадаємо, що ця грошова одиниця вже використовувалася в контрольованих Британією країнах Східної Африки з 1921 по 1969 рр. [26]

Таблиця 1.4

Заплановані валютні союзи ¹			
Назва угруповання	Країни-члени	Валюта	Запланована дата утворення
Східноафриканське співтовариство	Бурунді, Кенія, Руанда, Танзанія, Уганда	Східноафриканський шилінг	наприкінці 2009 року
Західноафриканська валютна зона ALBA²	Гамбія, Гана, Гвінея, Нігерія, Сьєрра-Леоне, Болівія, Куба, Нікарагуа, Гондурас, Венесуела, Еквадор, Домініка	Еко Сукре (електронна валюта)	грудень 2009 2010
Рада зі співробітництва країн Перської затоки	Саудівська Аравія, Кувейт, Бахрейн, Катар, ОАЕ	Khaleeji ³	2010

Джерело: 1. Monetary union. — Available from: <http://en.wikipedia.org/wiki/Monetary_union>.

2. Абревіатура від іспанської: *Alternativa Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América*; англ.: *The Bolivarian Alternative for the People of Our America*.

3. В перекладі з арабської означає країни Перської затоки, проте ця назва валюти ще не офіційна.

Планується, що утворення Федерації та спільної валюти відбудуться наприкінці цього року, проте деякі експерти заявляють, що ці плани занадто амбіційні через ряд політичних, соціальних і економічних труднощів. Тому вони вважають, що очікувати формування валютного союзу треба не раніше 2011-2015 рр. [25]

До **Західноафриканської валютної зони** входять 5 країн, котрі мають на меті створення спільної валюти — еко. Інтерес щодо приєднання також виявляє і Ліберія. Серед країн лідируючу роль посідає Нігерія. Валютна зона була утворена у 2000 році з метою в подальшому утворити нову стабільну ва-

люту, котра змогла б конкурувати із франком CFA. Не виключено, що франк CFA та еко з часом зліються в одну валюту, цим самим забезпечивши Західну і Центральну Африку єдиною стабільною грошовою одиницею [30].

Сукре (SUCRE — Sistema Único de Compensación Regional; English: Unified/(Single) System for Regional Compensation) — запропонована регіональна валюта, для розрахунків між країнами-учасницями регіонального угруповання

ALBA* — це угруповання, що базується на ідеях соціальної, політичної та економічної інтеграції між країнами-учасницями, а саме: Куба, Венесуела, Нікарагуа, Болівія, Гондурас, Домініка, Сент-Вінсент і Гренадини [22] (окрім країни Сент-Вінсент і Гренадини) і Еквадору [28]. Нагадаємо, що Домініка є учасницею Східнокарибського валютного союзу, отже їй прийдеться відмовитися від східнокарибського долару.

17 квітня 2009 року на сьомому самміті країн-членів ALBA, був підписаний указ щодо створення «сукре».

Як уже зазначалося, сукре — це віртуальна валюта, котра буде спільним розрахунковим засобом, а згодом може стати валютою з матеріальною формою (так само як євро прототипом якого спочатку було еку). Вартість сукре залежатиме від валютного кошика, котрий буде містити в собі всі валюти країн-учасниць. Частка кожної з валют у кошику буде визначатися залежно від значення кожної з країн в міжнародній економіці. Також необхідно буде зіставити співвідношення сукре з валютами інших країн.

Використовуючи регіональну розрахункову одиницю, країни зможуть знизити свою залежність від долара США, що захистить їх від коливань цієї валюти. Країни-члени матимуть більшу незалежність у монетарній і фінансових сферах [29].

Рада зі співробітництва країн Перської затоки — торговий блок, до якого входять 6 арабських країн Перської затоки: Бахрейн, Саудівська Аравія, Оман, Кувейт, Катар та ОАЕ. До валютного союзу мають намір увійти всі країни-члени окрім Оману [24].

Можливо нова валюта буде базуватися на золоті. Як було обговорено на самміті країн-членів 5 березня 2009 року, Центральний банк буде розміщений у Саудівській Аравії. Однак, також було заявлено, що випуск нової валюти скоріш за все буде відкладений через фінансову кризу і деяких суперечностей у співробітництві країн-членів [27].

Крім вищезгаданих валютних союзів, наразі виокремлюють ще можливе формування двох валютних союзів: союзу у рамках АСЕАН та між США, Канадою і Мексикою. Проте утворення цих союзів припускають як можливість у довгостроковій перспективі.

Асоціація держав Південно-східної Азії (АСЕАН) — геополітична і економічна організація, до складу якої входять десять країн-членів: Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд, Бруней, Бірма, Камбоджа, Лаос і В'єтнам. Організація була створена у 1967 році [23].

Отже, в межах АСЕАН також розглядається можливість створення колективної розрахункової одиниці, яка використовувалася б в зовнішніх розрахунках усередині угруповання і допомогла б зменшити залежність від долара США. Країни АСЕАН не збираються вводити нову валюту і як розрахункова одиниця готові прийняти найстійкішу валюту в регіоні — сінгапурський долар [21]. Проте говорити про якісь конкретні дати формування угруповання ще зарано.

Все частіше обговорюється питання формування **Північноамериканського валютного союзу**, куди входитимуть США, Канада і Мексика, зі спільною валютою амеро. Причинами можливого запровадження нової валюти є щораз більша конкуренція на світовому фінансовому ринку азійських країн, що стрімко розвиваються і також низькі позиції курсу долара. Крім того, США мають великий зовнішній борг (за даними на 2008 рік зовнішній борг США сягає 60,8% ВВП.), а завдяки створенню нової валюти можна уникнути його сплати.

Ідея створення єдиної валюти для трьох найбільших країн Північної Америки — США, Канади та Мексики була запропонована у 1999 році канадським економістом Гербом Грабелом. Невдовзі, у вересні 1999 року він написав і видав книжку *The Case for the Amero* (Аргументи на користь амеро) [19].

Таблиця 5 подає можливі позитивні та негативні наслідки введення амеро для країн-учасниць Північноамериканського союзу.

Позитивні та негативні наслідки введення амеро для країн-учасниць*

Вплив на економіку	Позитивний	Негативний
США	Уникнення сплати зовнішнього боргу; вища конкурентоздатність амеро, порівняно з американським доларом	Можливий спад економіки, оскільки економіка Мексики є набагато слабкішою
Канада	Валовий внутрішній продукт Канади може підвищитися до 33% протягом 30 років	Зазіхання американських бізнесменів на канадські обширні природні ресурси і можливість розорення соціальної сфери
Мексика	Покращення економіки країни в цілому, підвищення конкурентоздатності валюти	Гегемонія з боку США, інфляція в короткострочковому періоді (внаслідок того, що інші валюти союзу мають міцніші позиції)

Джерело: Складено автором на за інформацією з: Василькевич К. Амеро — проект банкрутства. — 2009, 28 січня. — Доступний з: <http://www.situation.ru/app/news_s_3241_op_6.htm>. Амеро. — Доступний з: <<http://uk.wikipedia.org/wiki/Амеро>>.

Однією з проблем утворення цього союзу є відмінність в економічному розвитку країн. Крім того, економіка Мексики базується на сільському господарстві та виробництві, США — на сфері послуг, а в економіці Канади важливу роль відіграють сфери видобутку сировини такої як нафта, гірська промисловість тощо.

Канада і Мексика розуміють, що введення спільної валюти буде означати фактично гегемонію з боку США, тому країни не поспішають обговорювати це питання. Звідси можна зробити висновок, що утворення амеро варто розглядати як можливість у довгостроковій перспективі.

Отже, до кінця 2010 року планується формування чотирьох нових валютних союзів, при чому два з них має утворитися в Африці. У довгостроковій перспективі відзначають ймовірність формування валютного союзу у рамках АСЕАН та між США, Канадою і Мексикою. Таким чином, варто підкреслити, що валютна інтеграція в межах регіонів буде поглиблюватися.

Робимо висновок, що наразі не існує єдиного погодженого шляху формування новітньої архітектури світової валютної системи, тому ще рано говорити про сформульовані принципи діяльності наступної валютно-фінансової системи. Сучасні підходи значно відрізняються. Тим більше, щодо кожної пропозиції знаходяться опоненти, а запровадження змін глобального характеру потребують погодженої більшості та значних коштів. Щодо довгострокових прогнозів стосовно можливих сценаріїв розвитку подій, можна зауважити, що вони є занадто радикальними. Найбільш песимістичним є сценарій фрагментованого протекціонізму. Але можна підкреслити, що цілком можливим є ситуація, котра б об'єднувала певні характерні риси кожної із 4-х представлених моделей розвитку. Та необхідність внесення змін і корективів до існуючої валютної системи вже не викликають сумнівів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Боринець С. Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: Підручник. — К.: Знання, 2004. — 409 с.
2. Борисов С. Стерлинговая зона в валютной системе капитализма. — М.: ГОСФИНИЗДАТ, 1957. — 140 с.
3. Егишянц С. Вашингтонский консенсус. — 2003, 2 червня. — [Цит. 2009, 20 березня]. — Доступний з: <<http://www.itinvest.ru/analytics/archive/360/48148/>>.
4. Лисенков Ю. М., Коротка Т. А. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн. — К.: Зовнішня торгівля, 2005. — 118 с. — [Цит. 2009, 10 березня].
5. Масленников А. А. Мировая валютная система и проблема конвертируемости рубля. — М.: Международные отношения, 2006. — 324 с.
6. Маслов О. Конкуренция глобальных Проектов: Вашингтонский консенсус vs Пекинский консенсус (Новейшая глобальная история в формате digest — часть 2). — 2009, 6 січня. — [Цит. 2009, 2 червня].
7. Мовсесян А. Г., Огнивцев С. Б. Международные валютно-кредитные отношения: Учебник. — М.: ИНФРА-М, 2005. — 312 с.
8. Морозов С. Л. Современные международные валютные отношения и перспективы внедрения в России чековой системы. — 2001. — [Цит. 2009, 15 березня].
9. Чухно А. А., Єщенко П. С., Климко Г. Н. та ін. Основи економічної теорії: Підручник. — К.: Вища шк., 2001. — 606 с. — [Цит. 2009, 18 березня].
10. Види режимів валютних курсів. — [Цит. 2009, 14 березня].
11. Золото как альтернатива. — [Цит. 2009, 25 березня].
12. Об'єкти валютного регулювання. — [Цит. 2009, 10 березня].
13. Періодизація розвитку міжнародної торгівлі. — [Цит. 2009, 17 березня].
14. Плавающий валютный курс. — [Цит. 2009, 5 квітня].

15. Плавающий и фиксированный валютный курс. – [Цит. 2009, 5 квітня].
16. Причины использования фиксированного валютного курса. – [Цит. 2009, 5 квітня]. —
17. Юань. – [Цит. 2009, 24 березня]. – Доступний з: <<http://uk.wikipedia.org/wiki/Юань>>.
18. Эволюция мировой валютной системы и современные валютные проблемы. Европейская валютная система и проблемы Европейского союза. – [Цит. 2009, 15 березня]. Доступний з: <<http://www.vuzlib.net/beta3/html/1/1558/1570/>>.
19. Американо-африканское сообщество. – [Цит. 2009, 14 квітня]. – Доступний з <http://uk.wikipedia.org/wiki/Американо-африканское_сообщество>.
20. Восточноафриканское сообщество. – [Цит. 2009, 18 березня]. — Доступний з: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Восточноафриканское_сообщество>.
21. ALBA. – [Cited 2009, 12 March]. – Available from: <<http://en.wikipedia.org/wiki/File:ALBA-Mitgliedsstaaten1.png>>.
22. ASEAN – [Cited 2009, 17 April]. – Available from: <<http://en.wikipedia.org/wiki/ASEAN>>.
23. Cooperation Council for the Arab States of the Gulf. – [Cited 2009, 12 March]. — Available from: <http://en.wikipedia.org/wiki/Cooperation_Council_for_the_Arab_States_of_the_Gulf>.
24. East African shilling. – [Cited 2009, 12 March]. – Available from: <http://en.wikipedia.org/wiki/East_African_shilling>.
25. Khaleeji. – [Cited 2009, 12 April]. – Available from: <[http://en.wikipedia.org/wiki/Khaleeji_\(currency\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Khaleeji_(currency))>.
26. Monetary union. – [Cited 2009, 5 March]. – Available from: <http://en.wikipedia.org/wiki/Monetary_union>.
27. The World Bank. Member Countries. – [Cited 2009, 20 April]. – Available from: – Available from: <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/ORGANIZATION/BODEXT/0,,contentMDK:50004946~menuPK:64020025~pagePK:64020054~piPK:64020408~theSitePK:278036,00.html>>.
28. The Sucre: regional monetary independence led by Venezuela. – [Cited 2009, 25 April]. – Available from: <<http://americanarmageddon.espacioblog.com/post/2009/03/06/the-sucre-regional-monetary-independence-led-by-venezuela>>
29. The World Bank. Member Countries. – [Cited 2009, 20 April]. – Available from: — Available from: <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/ORGANIZATION/BODEXT/0,,contentMDK:50004946~menuPK:64020025~pagePK:64020054~piPK:64020408~theSitePK:278036,00.html>>
30. The World Bank Annual Report, 2008. – [Cited 2009, 30 April]. – Available from: – Available from: <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/EXTANNREP/0,,menuPK:1397243~pagePK:64168427~piPK:64168435~theSitePK:1397226,00.html>>.

Прохорова М. Э. Современные подходы к формированию новой архитектоники мировой валютной системы / Институт международных отношений Национального авиационного университета.

Критически проанализированы недостатки современной валютной системы, освещены возможные подходы к формированию новейшей архитектоники мировой валютной системы, а также перспективы создания новых валютных союзов.

Ключевые слова: мировая валютная система, валютные союзы, реформирование системы, архитектоника.

Prohorova M. E. Modern approaches to the formation of novel architectonics of the world's currency system / Institute of International Relations National Aviation University.

In this article weak points of modern monetary system are critically analyzed. Also possible approaches to formation of architectonics of world monetary system and prospects of new monetary unions' creation are highlighted.

Key words: world monetary system, monetary union, reform of the system, architectonic.